צווישען טויטע און לעבעדיגע

(א בריעף פון ארץ ישראל)
פון קדיש יהודה סילמאן

אין רמת רחל

ירושלים איז ניט רייך מיט גערטנער פון גרינס און סעדער פון פרוכט־בוים מער ארום איהר. ירושלים איז דאך געבויט אויף א שטיינערדיגן באדען. „הרים סביב לה", גרויסע, הויכע, שטיינערדיגע בערג. מיט גרויסען שוויס לאזט דער פעלאך וואקסען ערגיץ־וואו אין טאהל אבי־סעל גרינס: ציבעלע, קרויט, רעטאך. רעדט אויף וואס איהר ווילט; די אלע גרינצייג קלעקען ניט פאר ירושלים. זיי הייבען אפילו ניט אן צו קלעקען, דען ירושלים ווערט דאך אלץ גרעסער און ברייטער, און דער פארברויך פון איהרע איינוואוינער וואקסט טאג צו טאג, און וועהרענד די גרינצייג פון די פאלאכען זענען ווי פאר דריסיג יאהרען, אויב ניט וועניגער. דאס גלייכען איז אויך מיט פרוכט־בוימער. דאס איז כמעט איינגאנצען ניטא, אויסער אביסעל פייגען, זיתים און גאך וועניגער מישטעש (א מין אפרי־קאסען).

מיר זוכען איצט דורכצוברעכען אט דעם אלטען ירושלים'דיגן מנהג. אויב מיר קענען זאגען דעם ירדן אין נהרים: ער זאל זיך ציהען צוריק! אויב מיר קענען פון ים המות (ים המלח) מאכען א ים החיים, פארוואס זאלען מיר ניט קענען קולטיווירען אויך אונזערע בערג און הייסען שטיינער זאלען פרוכט־בוימער וואקסען?

האבען מיר טאקע אויסגעפונען פלעצער ארום ירושלים וואס לאזען זיך וואקסען. האבען מיר געגרינדעט דעם דערפעל קרית יערים און דארטען גיט שוין דער באדען וואונדערבארע עפעל און באראן, און טרויבען און מישמעש, אויסער איינ־שטיינ'ס וואלד וואס איז דארטען אויף א באדן פארפלאנצט געווארען, אן ערד צעקן טויזענט בוימער.

האבען מיר געגרינדעט דעם פאר־שטערדטעל בית הכרם, וואו מיר האבען אויסגעריסען די שטיינער מיט דינאמיט און פול געמאכט די לעכער מיט ערד וואס מיר האבען געבראכט פון ערגיץ־וואו אנ־ערש, און אויך דא פארפלאנצט גוטע עפעל און באראן און טרויבען און מיש־מעש. און אפילו קארשען אין פלוימען.

דאס איז אין מערב זייט פון ירושלים, און אין צפון זייט האבען מיר די דערפ־לאך עטרות און נוה יעקב, אין דרום זייט האט די באוואוסטע ארבייטער־אויפ־טוערין, רחל ינאת, פארפיהרט א משק השומרות, מיט גאר־גאר שעהנע פלאנטאר־ציעס.

און איצט ווערט געבויט אן אנדר־קולטור־פונקט אויך אין דרום־מזרח פון ירושלים: רמת רחל.

עס איז א מערקווירדיגער פלאץ אט דאס בערגעל „רמת רחל". מען האט עס אזוי א נאמען געגעבען, ווייל דא ניט וויט פון בית לחם, וואו עס שטעהט דער אויפגעבויטער קבר פון רחל אמנו.

ביז צו דעם בערגעל, וויזט אויס, איז דערגאנגען רחל'ס קול, רחל'ס געבעט און געוויין אויף איהרע קינדער וואס זע־נען צוזייט און צושפרייט, און דא זענען געקומען די קינדער, די צווייטע און דריטע דאזיגע רעושים, ענטפערט ח' ארטור זיגעלבוים:

— געוואלשאפטליכע טוער פון לענדער מיט אזא פאליטישען רעושים ווי דער, וועלכער הערשט אין פוילען, געפינען זיך אין א שטארקער פארלעענהייט ווען זיי דארפען אין אויסלאנד עפענטליך ענט־פערען אויף אזא פראגע. זייער ענטפער מוז זיין א שטיק דיפלאמאטישע ארבייט, ווייל זיי מוזען זיך דאך אומקערען א חיים . . . איך קאן מיך דאריבער נישט אריינלאזען אין פרטים־ווענען דער פא־ליטישער לאגע אין פוילען. איך וועל אייך זאגען קורץ: — פארמעל האט זיך אין פוילען נארנישט געענדערט: מיר האבען א פארהעלטניסמעסיג דעמאקראטישע קאנ־סטיטוציע. וועלכע גארענטירט די ביר־גער כלערליי פרייהייטען. פאקטיש דער־מאנט אבער די לאגע ביי אונז אין דער הומאנערעסקע פון איינעם א רוסישען הומאנ־ריסט. וועלכער האט אין די צארישע צייט־טען אויפגעשריבען א פראיעקט פון א קאנסטיטוציע. האט ער צוערשט אנגע־שריבען א שלל מיט פארגאראפען וועגען אלערליי פרייהייטען, פון וועלכע די ביר־גער מוזען נעניסען: "דו מעגסט דאס", "דו מעגסט דאס" א. ז. וו. נאך צום סאמע סוף האט ער אנגעשריבען נאך איין פארגאראף, וועלכער האט אנטהאלטען גאר צוויי ווערטער: "א נוקא פאפראבאי" (א נו פרואוו נאר...) מיר האבען א פארמעלע פרייהייט פון וואר. אבער זשורנאליסטען פון וואר. אבער אין פוילען האבען זיך שוין די לעצטע יארען צוריק אויסגעלערנט די מלאכה פון שרייבען צווישען די שורות. די דאזיגע מלאכה מיז מען הייגט ביי אונז קאנען. נישט ערגער, ווי מען האט זי געקאנט אין די אלטע צייטען...

— צי קאן מען די איצטיגע לאגע אין פוילען באטראכטען ווי א סטאביליזירטע?

— דאס וואס קומט הייגט פאר אין פוילען איז, נישט עפעס אנדערש, ווי א קאמף צווישען צוויי מלוכה־פארמען — דאס איז א קריזיס אין מלוכה־לעבען פון א לאנד און קאן באריבער קיינמאל נישט זענט פונט געגעבען, דער „קרן העזרה" האט נאך טויזענט צוויי הונדערט פונט געגעבען. עס איז צוזאמען כמעט אלץ ווי פיעל מען האט געדארפט.

— וואס הייסט „כמעט"? וואס פעהלט נאך?

— כלי עבודה ומלאכה פעהלען נאך. די אראבער האבען דאך אלץ צורויבט.

— נו, דער קרן היסוד וועט שוין געפינען א מעגליכקייט די „קליינינגקייט" אויך צו ערפילען.

— א, יע. מיר האפען און ווארטען!

און דער קבוץ ארבייטער מאכט דעם בעסטען רושם. זיי זענען דא אויפגעפעלי־בענע פון ארבע פנות העולם, די אינטע־לינענטע ארבייטער, און זיי האבען זיך צוזאמען איינגעלעבט. מען פלאנצט איצט 18 דונאם (ח'י דונאם) פרוכט בוימער צום אנדענקען פון חבר וואלמאן, אויס־סער 14 דונאם וואס זענען שוין פאר־פלאנצט פון לאנג־אן, און אויסער 8 דו־נאם טרייבען וואס זענען שוין פאר־פלאנצט. מען וועט נאך מאכען לולים, שטיינען פאר עופות, און מען וועט נאך ענטוויקלען א מחלבה אויב דער קרן היסוד וועט מיטהעלפען דאצו. אבן מען וועט נאך לאזען וואקסען גרינסצייט אויף א סך, א סך דונאמען (צוזאמען פארמאנט „רמת רחל" 80 דונאם באדען פון קרן קימת). דער מארק איז דאך אזוי געזיכערט. א קליינינגקייט — ירושלים! די שטאדט ירושלים וואקסט דאך אויס יערען טאג, דער פארברויך ווערט געעסערט פון טאג צו טאג. מיר, אידען, מיזען דאך סוף כל סוף אליין שאפען אונזערע פארברויכען...

און איך דערמאן מיך וויטער, אז איצט האבען זיך ווידער צוזאמענ־געקליבען די חברים פון גדוד העבודה, א 50 חברים און א 30 חברות, פון דאס ניי בויען, פון דאס ניי ישוב'ען, קולטיווירען, אום מקיים צו זיין דעם פסוק וואס נאם האט געענטפערט די מוטער רחל: ושבו בנים לגבולם! די קינדער מוזען צוריק קומען אין זייער גרעניץ.

עס ווערט דא געטאן א גרויסע אר־בייט. מען בויעט, מען פלאנצט, מ'האלט מלחמה מיט דער וויסטע.

אנשטאט די באראקען זענען אויס־געבויט געווארען צוויי גרויסע הייזער, צוויי עטאזשדיגע. 2-3 ארבייטער אין א צימער, א גרויסער זאל פאר פארזאמלונ־גען און פארלעזונגען. באזונדערע חדרים פאר די קליינווארן. 22 קינדערלאך זע־נען ברוך השם דא, און ספעציעלע מחנכת און גנגת באשעפטיגען זיך מיט זיי. מען ברויכט און מען מוז און מען וועט א נייעם דור אויסהאדעווען דא.

און וואס הערט זיך מיט נאך א פסוק וואס נאם האט צוגעזאגט די מוטער רחל „יש שכר לפעולתך"?

— ברוך השם. מען פארדיגט ניט שלעכט. יש שכר. די חברים פון „גדוד העבודה" האבען ארבייט, פארדיי־נען. זיי האבען אויס שטיינער פון די מחצבות, זיי בויען הייזער, זיי טראגען משאות ביי דעם איינבאנען וואס איז אינסטעלאטארען. אט די צוויי גרויסע הייזער טאקע אליין אויסגעבויט.

— און וואו האט זיך געגומען די קליינגעלט דאצו?

— א! דער קרן היסוד האט 3 טויז־ענט פונט געגעבען, דער „קרן העזרה" האט נאך טויזענט צוויי הונדערט פונט געגעבען. עס איז צוזאמען כמעט אלץ ווי פיעל מען האט געדארפט.

— וואס הייסט „כמעט"? וואס פעהלט נאך?

— כלי עבודה ומלאכה פעהלען נאך. די אראבער האבען דאך אלץ צורויבט.

— נו, דער קרן היסוד וועט שוין געפינען א מעגליכקייט די „קליינינגקייט" אויך צו ערפילען.

— א, יע. מיר האפען און ווארטען!

און דער קבוץ ארבייטער מאכט דעם בעסטען רושם. זיי זענען דא אויפגעפעלי־בענע פון ארבע פנות העולם, די אינטע־לינענטע ארבייטער, און זיי האבען זיך צוזאמען איינגעלעבט. מען פלאנצט איצט 18 דונאם (ח'י דונאם) פרוכט בוימער צום אנדענקען פון חבר וואלמאן, אויס־סער 14 דונאם וואס זענען שוין פאר־פלאנצט פון לאנג־אן, און אויסער 8 דו־נאם טרייבען וואס זענען שוין פאר־פלאנצט. מען וועט נאך מאכען לולים, שטיינען פאר עופות, און מען וועט נאך ענטוויקלען א מחלבה אויב דער קרן היסוד וועט מיטהעלפען דאצו. אבן מען וועט נאך לאזען וואקסען גרינסצייט אויף א סך, א סך דונאמען (צוזאמען פארמאנט „רמת רחל" 80 דונאם באדען פון קרן קימת). דער מארק איז דאך אזוי געזיכערט. א קליינינגקייט — ירושלים! די שטאדט ירושלים וואקסט דאך אויס יערען טאג, דער פארברויך ווערט געעסערט פון טאג צו טאג. מיר, אידען, מיזען דאך סוף כל סוף אליין שאפען אונזערע פארברויכען...

ארטור זיגעלבוים וועגען דער לאגע פון אידען אין פוילען

(ספעציעלער אינטערוויו פאר'ן "אידישען זשורנאל") פון גרשוני.

אויסגעצייכנט די געלעגענהייט וואס אין טאראנטא ווילט איצט איינער פון די אקטיווסטע אידישע געזעלשאפטליכע טוער פון פוילען, ה' ארטור זיגעלבוים, וועלכער איז א ראטמאן אין ווארשעווער שטאדטראט און קאן אויסגעבונדען אלע פרטים פון דעם קאמף פאר פאליטישער און עקאנאמישער גלייכבארעכטיגונג פון די אידען אין פוילען און, וועלכער איז אויך איינער פון די אנגעזעהענסטע קול־טור טוער און באקאנטער זשורנאליסט, און איך צוליעב דעם אויך אויספירליך באקאנט מיט די ליידען און פרוידען פון דארטיגען אידישען קולטור לעבען, האט אייער מיטארבייטער געהאט מיט אים א שמועס. אין וועלכען ה' ארטור זיגעלבוים האט איבערגעגעבען פאר די לייענער פון "אידישען זשורנאל" די פאלגענדע אינ־טערעסאנטע רידעות און מיינונגען:

אויף מיין ערשטער פראגע: צי זע־נען אמת אלע רידעות וועלכע גייען ארום אין דער וועלט וועגען דעם איצטיגען שווערען פאליטישען רעושים אין פוילען, און זיי זעהט אויס די אידישע לאגע אינ־טער דעם דאזיגען רעושים, ענטפערט ח' ארטור זיגעלבוים:

— געוואלשאפטליכע טוער פון לענדער מיט אזא פאליטישען רעושים ווי דער, וועלכער הערשט אין פוילען, געפינען זיך אין א שטארקער פארלעענהייט ווען זיי דארפען אין אויסלאנד עפענטליך ענט־פערען אויף אזא פראגע. זייער ענטפער מוז זיין א שטיק דיפלאמאטישע ארבייט, ווייל זיי מוזען זיך דאך אומקערען א חיים . . . איך קאן מיך דאריבער נישט אריינלאזען אין פרטים־ווענען דער פא־ליטישער לאגע אין פוילען. איך וועל אייך זאגען קורץ: — פארמעל האט זיך אין פוילען נארנישט געענדערט: מיר האבען א פארהעלטניסמעסיג דעמאקראטישע קאנ־סטיטוציע. וועלכע גארענטירט די ביר־גער כלערליי פרייהייטען. פאקטיש דער־מאנט אבער די לאגע ביי אונז אין דער הומאנערעסקע פון איינעם א רוסישען הומאנ־ריסט. וועלכער האט אין די צארישע צייט־טען אויפגעשריבען א פראיעקט פון א קאנסטיטוציע. האט ער צוערשט אנגע־שריבען א שלל מיט פארגאראפען וועגען אלערליי פרייהייטען, פון וועלכע די ביר־גער מוזען נעניסען: "דו מעגסט דאס", "דו מעגסט דאס" א. ז. וו. נאך צום סאמע סוף האט ער אנגעשריבען נאך איין פארגאראף, וועלכער האט אנטהאלטען גאר צוויי ווערטער: "א נוקא פאפראבאי" (א נו פרואוו נאר...) מיר האבען א פארמעלע פרייהייט פון וואר. אבער זשורנאליסטען פון וואר. אבער אין פוילען האבען זיך שוין די לעצטע יארען צוריק אויסגעלערנט די מלאכה פון שרייבען צווישען די שורות. די דאזיגע מלאכה מיז מען הייגט ביי אונז קאנען. נישט ערגער, ווי מען האט זי געקאנט אין די אלטע צייטען...

— צי קאן מען די איצטיגע לאגע אין פוילען באטראכטען ווי א סטאביליזירטע?

— דאס וואס קומט הייגט פאר אין פוילען איז, נישט עפעס אנדערש, ווי א קאמף צווישען צוויי מלוכה־פארמען — דאס איז א קריזיס אין מלוכה־לעבען פון א לאנד און קאן באריבער קיינמאל נישט דערגייען קיין סטאביליזאציע־פונקט.

— צי האט די פאליטישע לאגע אויך א ווירקונג אויף דער עקאנאמישער לאגע פון לאנד?

— נאטירליך מיז דאס האבען א ווירקונג. — א חוץ דער געשטאלטונג פון די אינערליכע עקאנאמישע כוחות, האט די פאליטישע לאגע פון פוילען געווירקט אויף דער באציאונג פון דער אויסלענדישער פינאנס־וועלט צו פוילען. שוין פיעלע יארען ווי די פוילישע רעגיערונג מאכט באמיאונגען וועגען א גרויסער חלואה וועל־כע זי קאן אבער באין אופן נישט באקו־מען.

די פוילישע אינדוסטרי און דער האנדעל שטיקען זיך צוליעב מאנגעל אין אומזאץ קאפיטאל. א יונג לאנד, ווי פוי־לען, האט נישט געקאנט אין אזא קורצער צייט באקומען פון אויגענע קוועלען די נויטיגע קאפיטאלען אויף געהעריגע אינ־וועסטמענטס פאר אלע טיילען פון לעבען פון לאנד. בפרט ביי דעם עקאנאמישען סיסטעם, וועלכער ווערט די נאצע צייט אין פוילען אנגעווענדעט; די אומפעהיג־קייט צו דערוועבען דעם גרויסען רוסי־שען מארק, דאס פעלען פון א צופלוס פון אויסלענדישע קאפיטאלען און די שמאלקייט פון אינערליכען מארק, צו־ליעב דער ארטיקייט פון דער באפעלקע־רונג, האבען גורם געווען, אז דער עקאנ־אמישער קריזיס, וועלכער וואלט וואר־שיינליך פוילען סיי־ווי סיי נישט אויס־געמיטען, זאל אבער אנגעמען פיעל שטאר־קערע פארמען ווי אין אנדערע לענדער.

די נויט וואס הערשט הייגט אין פוילען איז אן אונגעהויער שווערע. עס איז גרויס די צאל ארבייטסלאזע סיי אין די שטעדט און סיי אין די דערפער. דער לעבענס נייוא פון די ארבייטער און פאלקס־מאסען איז אן אונגעהויער נידריג־נער. די פארדינסטען זייערע זענען אפט פיעל נידריגער פון א העלפט פון דעם נויטיגען עקזיסטענץ־מינימום.

— און ביי אידען?

— פארשטעהט זיך, אז די לאגע פון די ברייטע אידישע פאלקס מאסען, איז נאך פיעל ערגער. דער פראצענט ארבי־יטסלאזע אין די אזוי־גערופענע אידישע פאכען, איז פיעל גרעסער פאר דעם אל־געמיינעם פראצענט פון דער ארבייטסלא־זיגקייט. די שיך פראדוקציע, אין וועלך־כער עס איז אמאל געווען באשעפטיגט א גרויסע צאל אידישע ארבייטער. אין היינט כמעט פולשטענדיג אפגעשטארבען. אין געוויסע שניידער פאכען הערשט שוין יארען לאנג א הונדערט פראצענטיגע אר־בייטסלאזיגקייט. בער סעזאן אין אלע שניידער פאכען ווערט מיט יערען יאר איינגעשרומפענער. אין לעצטען יאר האט אין די גוטע פאכען דער סעזאן גערויערט סך־הכל זעקס וואכען. אין אנדערע פאכ־כען איז אינגאנצען קיין ארבייט נישט געווען. דערצו קאנען די אידישע אר־בייטסלאזע ארבייטער נישט נעניסען פון די מלוכה'שע אונטערשטיצונגען, ווייל לויט'ן געזעץ קאנען געניסען נאר די אר־בייטער פון גרעסערע פאבריקען, אז אין דען ארבייטען כמעט אויסשליסליך אין דער קליין־אינדוסטרי.

איצט האבען זיך ווידער צוזאמענ־געקליבען די חברים פון גדוד העבודה, א 50 חברים און א 30 חברות, פון דאס ניי בויען, פון דאס ניי ישוב'ען, קולטיווירען, אום מקיים צו זיין דעם פסוק וואס נאם האט געענטפערט די מוטער רחל: ושבו בנים לגבולם! די קינדער מוזען צוריק קומען אין זייער גרעניץ.

עס ווערט דא געטאן א גרויסע אר־בייט. מען בויעט, מען פלאנצט, מ'האלט מלחמה מיט דער וויסטע.

אנשטאט די באראקען זענען אויס־געבויט געווארען צוויי גרויסע הייזער, צוויי עטאזשדיגע. 2-3 ארבייטער אין א צימער, א גרויסער זאל פאר פארזאמלונ־גען און פארלעזונגען. באזונדערע חדרים פאר די קליינווארן. 22 קינדערלאך זע־נען ברוך השם דא, און ספעציעלע מחנכת און גנגת באשעפטיגען זיך מיט זיי. מען ברויכט און מען מוז און מען וועט א נייעם דור אויסהאדעווען דא.

און וואס הערט זיך מיט נאך א פסוק וואס נאם האט צוגעזאגט די מוטער רחל „יש שכר לפעולתך"?

— ברוך השם. מען פארדיגט ניט שלעכט. יש שכר. די חברים פון „גדוד העבודה" האבען ארבייט, פארדיי־נען. זיי האבען אויס שטיינער פון די מחצבות, זיי בויען הייזער, זיי טראגען משאות ביי דעם איינבאנען וואס איז אינסטעלאטארען. אט די צוויי גרויסע הייזער טאקע אליין אויסגעבויט.

— און וואו האט זיך געגומען די קליינגעלט דאצו?

— א! דער קרן היסוד האט 3 טויז־ענט פונט געגעבען, דער „קרן העזרה" האט נאך טויזענט צוויי הונדערט פונט געגעבען. עס איז צוזאמען כמעט אלץ ווי פיעל מען האט געדארפט.

— וואס הייסט „כמעט"? וואס פעהלט נאך?

— כלי עבודה ומלאכה פעהלען נאך. די אראבער האבען דאך אלץ צורויבט.

— נו, דער קרן היסוד וועט שוין געפינען א מעגליכקייט די „קליינינגקייט" אויך צו ערפילען.

— א, יע. מיר האפען און ווארטען!

און דער קבוץ ארבייטער מאכט דעם בעסטען רושם. זיי זענען דא אויפגעפעלי־בענע פון ארבע פנות העולם, די אינטע־לינענטע ארבייטער, און זיי האבען זיך צוזאמען איינגעלעבט. מען פלאנצט איצט 18 דונאם (ח'י דונאם) פרוכט בוימער צום אנדענקען פון חבר וואלמאן, אויס־סער 14 דונאם וואס זענען שוין פאר־פלאנצט פון לאנג־אן, און אויסער 8 דו־נאם טרייבען וואס זענען שוין פאר־פלאנצט. מען וועט נאך מאכען לולים, שטיינען פאר עופות, און מען וועט נאך ענטוויקלען א מחלבה אויב דער קרן היסוד וועט מיטהעלפען דאצו. אבן מען וועט נאך לאזען וואקסען גרינסצייט אויף א סך, א סך דונאמען (צוזאמען פארמאנט „רמת רחל" 80 דונאם באדען פון קרן קימת). דער מארק איז דאך אזוי געזיכערט. א קליינינגקייט — ירושלים! די שטאדט ירושלים וואקסט דאך אויס יערען טאג, דער פארברויך ווערט געעסערט פון טאג צו טאג. מיר, אידען, מיזען דאך סוף כל סוף אליין שאפען אונזערע פארברויכען...

די רעארגאניזאציע פון היגען ציון קאנסיל

פון מתתיהו

טאראנטא ווערט פארלעבענט פאר א שטארקע ציוניסטישער פעסטונג אין קאנאדע און דער אמת איז, אז דאס טא־ראנטער אידענטום רופט זיך ווארעם אפ פאר אלע ציוניסטישע פאנדען: פאר דעם קרן היסוד, קרן קימת, פאלעסטינא ארבייטער פאנד און הדסה פאנדען, אבער אויף דעם געביט פון ציוניסטישער אר־גאניזאציע, פון צונויפזאמלען ארום דעם ציוניזם די טויזענטער און טויזענטער טאראנטער אידען און זיי ארגאניזירען אין שטארקע און לעבעדיגע ארגאניזא־ציעס, דאס האבען די היגע ציוניסטישע פיהרער פון היגען קאנסיל ביז איצט ניט באוויזען.

מיט זייער ניט־אקטיוויטעט און זעלבסטערשראפט, האבען זיי דערווייל טערט פיעל יונגע ציוניסטען פון דער אר־בייט. עס איז דערגאנגען אזוי ווייט, אז פאר מאנאטען מיט מאנאטען זענען אפילו קיין קאנסיל מיטינגען ניט אפגעהאלטען געווארען.

די זעלבסטערשראפט אין קאנסיל איז געווען גרעניצלאז און די פיער ציו־ניסטישע ארגאניזאציעס ארום דעם קאנ־סיל, חוץ דער "הדסה", זיינען געווארען אפגעלאזען, מאכטלאז און קראפטלאז.

אפילו דער שוידערליכער אראבישער פאגראם אין אויגוסט 1929, האט די פיה־רערשאפט פון קאנסיל ניט אויפגעטייט דאס שטארקע ווארט פון דורך דער נאכט האפאלס באשאפענער "לעניאנערען אין וואלונטירען ארגאניזאציע" וואלט דא־מאלט די ריזיגע פראטעסט דעמאנסטרא־ציע און פאראר פון פופצעהן טויזענט טאראנטער אידען ניט געווען אפגעהאל־טען געווארען.

די ציון קאנסיל פיהרער האבען זיך דאן געמוזט צוהערען צום פראטעסט פון טאראנטער אידענטום און בעל כרחך ענטפערען אמן.

זיי אליין זענען אבער אין פאראר ניט געווען. זיי זיינען געשטאנען מיט זייערע קאפס אויף יוניווערסיטי עוועניו און בלויז צוגעקוקט צו די מארשירערנדע... און נאך די פאגראמען. ווען עס האט זיך אנגעהויבען דער גייסטיגער פאגראם אויף אונז, ווען עס האבען אנ־געהויבען פאהרען. די פארשיעדענע קאר־מיסיעס אין ארץ ישראל און צורק, באל־פור איז געשטארבען, לארד מעלטשעט און נייטען שטראוס זיינען געשטארבען, איז פארדעם ערשטען איז דער קאנסיל נעשטופט געווארען פון אנדערע צו מא־כען א גרויסען מעמאריאל, אבער פאר די לעצטע צוויי, פאר די איינענע, דא איז שוין דער קאנסיל פעסט איינגעשלאפען און אפילו קיין הזכרה איז פאר זיי ניט אראנזשירט געווארען אין טאראנטא.

און אחרון אחרון... ווען עס איז גע־קומען דער פאפסילד "ווייס־שווארצער פאפיר", דער שאנד דאקומענט פון דער מאנדאטען מאכט, וואס האט געזאלט פארניכטען די באלפור דעקלאראציע און דערשטיקען דעם ציוניזם מיט אלע אידי־שע האפנונגען. ווען דאס גאנצע וועלט איז געקומען אויף דאס גשטורעמט מיט פראט־טעסטען פון צער און צארען און געזאגט מוטיג און אפען וואס פאר דער טשער־מאן פון היגען קאנסיל געוואלט דעם פראטעסט דערשטיקען. ערשט נאכדעם ווי מיר שטעהען אויפ'ן ברעג פון דער ווייס־טע און גיב א פרעג:

— און וואס איז מכח יענע כלים?

— „ניט צו פארזינדיגען" — ענט־פערט מען מיר. וואס מען דארף האבען מיר. די אראבער פיהלען שוין דעם טעם פון אונזער פעסטונג און זיי דער־ווייטערען זיך אויף 7 מייל ווייטער־ווי־טער פון אונז. א סך לענגערעס ווערען הערצאהלט ביי זיי וועגען אונזערע פעס־טונגען.

— נו, גאט זאל העלפען!

— און אויך זי, רחל אמנו! די־טעט און צארטע מאמע!

— און אין רמת רחל וועלען אויך אויסגראבונגען געמאכט. די ארבייטער האבען דא צופעליג געפונען אלטע קעסט־לאך מיט ביינער, און באפוצטע קעסט־לאך מיט ארגאמענטישע ציערדיס פון די חשמונאים צייטען. מען האט אנגעהויבען גראבען דעם גאהענטען בערגעל, און עס האט זיך ענטפלעקט אן אלטער פארצייי־טיגער ישוב. עס דרעהען זיך דא ארום די יונגע ארכעאלאגען אונזערע. מען זוכט, מען טאפט, מען שמעקט, מ'שרישעט זיך. סודות, סודות פון אמאל, סודות פון אל־טע מתים.

אבער גרויס זענען אויך די סודות פון הייגט, די סודות פון די יונגע און לע־בעדיגע, די סודות פון אונזער און וואסקען און בליהען, דא לעבען קבר רחל, דא אויפ'ן ברעג פון דער וויסטע.

און אלץ איז ביי אונז צווישען טויט און לעבעדיג, צווישען אלט און ניי, צוויי־שען וואס עס איז פארוועלקט און פארשי־מעלט, און — ערוואכונג און אויפבלי־הענד.

און ווי „קול ברמה נשמע", גלייך ווי מיר וואלטען הערען א קול וואס חילכם איבער'ן גאנצען גענעגט ארום און ארום: — דארטען וואו לעבען איז געווען. דארטען וועט אויך לעבען זיין...

אַ מאַן מיט אַ מאַדנער קראַפט

פרעדריק סטאון פון לאנדאן, איז א מערקווירדיגע פערזענליכקייט. ער באר־זיצט א געהיימניספולע קראפט, וואס די וויסענשאפט קען ניט ערקלערען.

מיט דער הילף פון א געוועהנלעכער שטאלענער זייגער פרוישינג קען ער אנט־דעקען אוצרות וואס זענען באגראבען אין דער ערד. טרעטענדיג אויף דער ערד האט ער בכילות אנצויגען, אז דא און דא געפינען זיך ערגעץ גאלד אדערען, אדער אנדערע מעטאלען אין דער טיפענעניש.

מר. סטאון האט זיך לעצטענס אר־ריקגעקעהרט פון האדעזיא, אפריקא, וואו ער איז שטארק באוואונדערט געווארען פון די מיטגלידער פון דער געזאלגאנישער פאדשונגס־אפטיילונג. ער האט פאר זיי באוויזען וואונדער. פון וועלכע די עקס־פעריציע איז דערשטוינט געווארען.

מען האט פאר איהם אוועקגעלעגט זעקס זעקלאך אנגעפילט מיט זאמד. אין

(פארזעצונג אויף פיידוש 7)

אַרטור זיגעלבוים וועגען דער לאגע פון אידען אין פוילען

(ספעציעלער אינטערוויו פאר'ן "אידישען זשורנאל") פון גרשוני.

אויסגעצייכנט די געלעגענהייט וואס אין טאראנטא ווילט איצט איינער פון די אקטיווסטע אידישע געזעלשאפטליכע טוער פון פוילען, ה' ארטור זיגעלבוים, וועלכער איז א ראטמאן אין ווארשעווער שטאדטראט און קאן אויסגעבונדען אלע פרטים פון דעם קאמף פאר פאליטישער און עקאנאמישער גלייכבארעכטיגונג פון די אידען אין פוילען און, וועלכער איז אויך איינער פון די אנגעזעהענסטע קול־טור טוער און באקאנטער זשורנאליסט, און איך צוליעב דעם אויך אויספירליך באקאנט מיט די ליידען און פרוידען פון דארטיגען אידישען קולטור לעבען, האט אייער מיטארבייטער געהאט מיט אים א שמועס. אין וועלכען ה' ארטור זיגעלבוים האט איבערגעגעבען פאר די לייענער פון "אידישען זשורנאל" די פאלגענדע אינ־טערעסאנטע רידעות און מיינונגען:

אויף מיין ערשטער פראגע: צי זע־נען אמת אלע רידעות וועלכע גייען ארום אין דער וועלט וועגען דעם איצטיגען שווערען פאליטישען רעושים אין פוילען, און זיי זעהט אויס די אידישע לאגע אינ־טער דעם דאזיגען רעושים, ענטפערט ח' ארטור זיגעלבוים:

— געוואלשאפטליכע טוער פון לענדער מיט אזא פאליטישען רעושים ווי דער, וועלכער הערשט אין פוילען, געפינען זיך אין א שטארקער פארלעענהייט ווען זיי דארפען אין אויסלאנד עפענטליך ענט־פערען אויף אזא פראגע. זייער ענטפער מוז זיין א שטיק דיפלאמאטישע ארבייט, ווייל זיי מוזען זיך דאך אומקערען א חיים . . . איך קאן מיך דאריבער נישט אריינלאזען אין פרטים־ווענען דער פא־ליטישער לאגע אין פוילען. איך וועל אייך זאגען קורץ: — פארמעל האט זיך אין פוילען נארנישט געענדערט: מיר האבען א פארהעלטניסמעסיג דעמאקראטישע קאנ־סטיטוציע. וועלכע גארענטירט די ביר־גער כלערליי פרייהייטען. פאקטיש דער־מאנט אבער די לאגע ביי אונז אין דער הומאנערעסקע פון איינעם א רוסישען הומאנ־ריסט. וועלכער האט אין די צארישע צייט־טען אויפגעשריבען א פראיעקט פון א קאנסטיטוציע. האט ער צוערשט אנגע־שריבען א שלל מיט פארגאראפען וועגען אלערליי פרייהייטען, פון וועלכע די ביר־גער מוזען נעניסען: "דו מעגסט דאס", "דו מעגסט דאס" א. ז. וו. נאך צום סאמע סוף האט ער אנגעשריבען נאך איין פארגאראף, וועלכער האט אנטהאלטען גאר צוויי ווערטער: "א נוקא פאפראבאי" (א נו פרואוו נאר...) מיר האבען א פארמעלע פרייהייט פון וואר. אבער זשורנאליסטען פון וואר. אבער אין פוילען האבען זיך שוין די לעצטע יארען צוריק אויסגעלערנט די מלאכה פון שרייבען צווישען די שורות. די דאזיגע מלאכה מיז מען הייגט ביי אונז קאנען. נישט ערגער, ווי מען האט זי געקאנט אין די אלטע צייטען...

— צי קאן מען די איצטיגע לאגע אין פוילען באטראכטען ווי א סטאביליזירטע?

— דאס וואס קומט הייגט פאר אין פוילען איז, נישט עפעס אנדערש, ווי א קאמף צווישען צוויי מלוכה־פארמען — דאס איז א קריזיס אין מלוכה־לעבען פון דאס לאנד און קאן באריבער קיינמאל נישט דערגייען קיין סטאביליזאציע־פונקט.

— צי האט די פאליטישע לאגע אויך א ווירקונג אויף דער עקאנאמישער לאגע פון לאנד?

— נאטירליך מיז דאס האבען א ווירקונג. — א חוץ דער געשטאלטונג פון די אינערליכע עקאנאמישע כוחות, האט די פאליטישע לאגע פון פוילען געווירקט אויף דער באציאונג פון דער אויסלענדישער פינאנס־וועלט צו פוילען. שוין פיעלע יארען ווי די פוילישע רעגיערונג מאכט באמיאונגען וועגען א גרויסער חלואה וועל־כע זי קאן אבער באין אופן נישט באקו־מען.

די פוילישע אינדוסטרי און דער האנדעל שטיקען זיך צוליעב מאנגעל אין אומזאץ קאפיטאל. א יונג לאנד, ווי פוי־לען, האט נישט געקאנט אין אזא קורצער צייט באקומען פון אויגענע קוועלען די נויטיגע קאפיטאלען אויף געהעריגע אינ־וועסטמענטס פאר אלע טיילען פון לעבען פון לאנד. בפרט ביי דעם עקאנאמישען סיסטעם, וועלכער ווערט די נאצע צייט אין פוילען אנגעווענדעט; די אומפעהיג־קייט צו דערוועבען דעם גרויסען רוסי־שען מארק, דאס פעלען פון א צופלוס פון אויסלענדישע קאפיטאלען און די שמאלקייט פון אינערליכען מארק, צו־ליעב דער ארטיקייט פון דער באפעלקע־רונג, האבען גורם געווען, אז דער עקאנ־אמישער קריזיס, וועלכער וואלט וואר־שיינליך פוילען סיי־ווי סיי נישט אויס־געמיטען, זאל אבער אנגעמען פיעל שטאר־קערע פארמען ווי אין אנדערע לענדער.

די נויט וואס הערשט הייגט אין פוילען איז אן אונגעהויער שווערע. עס איז גרויס די צאל ארבייטסלאזע סיי אין די שטעדט און סיי אין די דערפער. דער לעבענס נייוא פון די ארבייטער און פאלקס־מאסען איז אן אונגעהויער נידריג־נער. די פארדינסטען זייערע זענען אפט פיעל נידריגער פון א העלפט פון דעם נויטיגען עקזיסטענץ־מינימום.

— און ביי אידען?

— פארשטעהט זיך, אז די לאגע פון די ברייטע אידישע פאלקס מאסען, איז נאך פיעל ערגער. דער פראצענט ארבי־יטסלאזע אין די אזוי־גערופענע אידישע פאכען, איז פיעל גרעסער פאר דעם אל־געמיינעם פראצענט פון דער ארבייטסלא־זיגקייט. די שיך פראדוקציע, אין וועלך־כער עס איז אמאל געווען באשעפטיגט א גרויסע צאל אידישע ארבייטער. אין היינט כמעט פולשטענדיג אפגעשטארבען. אין געוויסע שניידער פאכען הערשט שוין יארען לאנג א הונדערט פראצענטיגע ארבייטסלא־זיגקייט. בער סעזאן אין אלע שניידער פאכען ווערט מיט יערען יאר איינגעשרומפענער. אין לעצטען יאר האט אין די גוטע פאכען דער סעזאן גערויערט סך־הכל זעקס וואכען. אין אנדערע פאכ־כען איז אינגאנצען קיין ארבייט נישט געווען. דערצו קאנען די אידישע אר־בייטסלאזע ארבייטער נישט נעניסען פון די מלוכה'שע אונטערשטיצונגען, ווייל לויט'ן געזעץ קאנען געניסען נאר די אר־בייטער פון גרעסערע פאבריקען, און אין דען ארבייטען כמעט אויסשליסליך אין דער קליין־אינדוסטרי.

— זוי האלט עס הייגט מיט די פאר־ליטישע און נאציאנאלע רעכטס פון די אידען אין פוילען?

— דאס זענען צוויי פראגען; פאר־ליטישע רעכטס האבען אידען פארמעל, פונקט ווי די גאנצע באפעלקערונג, פאקט־טיש אבער, האבען אלע אידען — ווי נישט